

EL CLASSICISME

Quan Gil de Biedma resumia els temes de la seva poesia en dos, «el temps i jo», potser podríem afinar més i deixar-ho en «temps», perquè el jo no és sinó una encarnació d'aquest temps, la manera en què l'experimentem i es fa corpori, com el vent necessita les fulles.

La poesia de Joan Margarit¹ és feta, cada vegada més, d'aquest temps, de l'encarnació i del concepte, i ara que, segons diu sempre ell, ja és vell, ja és gran, a través dels versos busca una mena de pacte amb si mateix per recuperar totes les coses que han quedat pel camí i per fer de la poesia allò que sempre hauria d'haver estat: memòria i veritat. El sexe, l'amor, el record, la vida, en definitiva, són el subratllat del temps que té raó de ser des de la lucidesa del present, perquè des del nen primer fins al vell últim la poesia és necessària per sobreviure, a vegades a través d'una música que és la melodia d'un ritme amagat, d'altres amb les portes que t'obre a les conviccions, d'altres amb la indagació insubornable de la bellesa i de la intel·ligència. «Necessito el dolor contra l'oblit», diu Margarit, en un deca-síl·lab que és pura síntesi de la seva poètica: necessitat (perquè amb el temps l'art es converteix en un procés de depuració on ja no hi caben els elements superflus, l'aparat, els focs artificials que són, passat l'enlluernament inicial, una mentida), dolor (perquè la poesia sempre és dolor i pèrdua, fins i tot quan celebra) i oblit (perquè contra l'oblit existeixen les paraules, que són l'expressió de pedra del futur). Si ens hi fixem bé, tots els poetes principals han travessat aquest laberint, peatge de pirotècnia lingüística, per sortir a la puresa, a l'exactitud de les declinacions, com han fet de manera sublim noms com Thomas Hardy, Eugénio de Andrade, Czeslaw Milosz, Jorge Guillén o Antonio Machado, de formes diferents, o com han fet tants poetes italians (Luzi, Montale, Ungaretti), una poesia del valor de la raó encarnada en les emocions i les sensacions que s'emparenta tímidament amb les estratègies morals de Joan Margarit.

1. Joan MARGARIT. *Els primers freds, (Poesia 1975-1995)*. Barcelona: Proa, 2004.

Arriba un moment a la vida en què un ha d'afrontar una mena d'essencialització forçosa, en el sentit que els impulsos juvenils i la perversió del concepte del temps en l'adulesa esdevenen intuïcions ridícules, superades per l'experiència i el pes del passat. En el temps, doncs, ens hi emmirallem, i ja només ens queda aspirar a l'essència, *per força*, que ens atorga la justa perspectiva. En l'art, la idea de la perspectiva es troba en el fons del fons d'un equilibri que tot ho sosté, fins i tot el desordre aparent o les idees en fuga, i instal·lats en la perspectiva és que el poeta comença a destil·lar els dubtes fins a fer-ne certeses ineludibles. El gran artista ha de voler sempre l'excel·lència, no la hipocresia o el pacte estèril, i ha de ser prou valent per aplicar el judici de la seva vida al judici de la seva obra. D'aquí, potser, que Margarit hagi decidit agafar les tisores i carregar-se, a *Els primers freds*, la majoria dels seus llibres abans de *Llum de pluja*, precisament els més premiats (una ironia més que el poeta ens regala), i no tindrà ningú més raó que l'autor davant d'una indecisió. De tota manera, mal que li pesi, alguns lectors de Margarit sempre tindrem a casa *L'ordre del temps* —títol que supera, al meu parer, l'evocació que implica *Els primers freds* per a una obra completa—, on descansaran en silenci alguns poemes memorables que ell ha decidit aniquilar.

L'aposta margaritiana per la no-concessió, per tensar al límit l'experiència física i substancial que els seus poemes nus ens planteegen, ha suposat aquesta massacre poemàtica, però vull pensar que les possibles concessions, sobretot d'ordre estètic, que tenen les primeres obres en català de Joan Margarit no fan malbé el territori d'aigua que balisen, i del qual aquest escriptor ja no es mourà: parlem de la mirada, capbussant-se amb un posat nostàlgic en els fons antics i surant per entreveure un horitzó amb els ulls molls i irritats; parlem, també, dels noms i dels cognoms, dels personatges versemblants que juguen a ser les persones que ens importen; i parlem de l'encontre espurnejant entre la vida i l'art, una cruïlla on irremissiblement la veu dels homes s'aïlla. Són constants que més tard se sublimaran en els llibres posteriors, aquells on la biografia encabida en els accents pretén ser escenari i platea alhora, actor i espectador, autor i lector germà, que sap sense hipocresies.

La poesia és útil, però no tota. N'hi ha que més aviat embruta, fa mal a la literatura i per tant als homes i les dones, la que envileix la imatge mateixa de la poesia. A partir de *Llum de pluja* i fins a *Càlcul d'estructures*, Margarit sembla haver fet un pacte amb aquesta premissa i buscar el poema diguem-ne necessari, aquell que reflecteixi un instant personal que és l'instant etern i universal dels seus lectors, ara i sempre. Per això l'autor defineix la seva obra, i no amb lleugeresa, d'exercici de la intel·ligència emocional, o el binomi raó-emoció que des de Plató tot escriptor ha de travessar, malgrat que un pot fer-ho des de moltes perspectives i la de Margarit és, i no podia ser d'una altra manera, des de l'equilibri, mirant de conquerir el propi misteri a través de la connexió amb el sentiment. D'aquest equilibri podríem dir-ne veu, la mateixa veu que molts poetes tarden anys a trobar, o no troben mai, malgrat que ens torturin amb els seus desesperats intents. El poema necessari treballa, doncs, en la direcció d'enriquir el món, d'aportar-li alguna cosa, i ho fa en el terreny de les primeres persones, o sigui, en l'àmbit de la soledat, on, com diu el poeta, s'acostuma a riure poc. El poema necessari és el poema al qual has de retornar, en el defalliment i en la celebració, en els dies que seran com qualsevol altre dia, un poema que rescati la delicadesa com ho fa la bona música.

La poesia de Margarit sona com una música, en efecte, i és per això que no detecto els cicles que l'autor vol fer-nos veure en el seguit dels seus llibres (*Llum de pluja*, *Edat roja*, *Els motius del llop* i *Aiguaforts* primer, i *Estació de França*, *Joana* i *Càlcul d'estructures* després), perquè els seus lectors travessen tots aquests poemaris com en una llarga simfonia que va creixent i matisant-se, que et va portant fins als racons del present i de la memòria, com a la Novena de Mahler. L'únic gir, per dir-ho així, que agafa la seva veu a partir d'*Estació de França* és una aparent aposta per la sinceritat biogràfica que de fet entra de ple en el pacte de l'art amb el lector; vull dir que importen poc els motius, les arrels, dels poemes més enllà del propòsit de qui els escriu, i l'efecte és el que compta. Les temàtiques dels seus últims llibres han estat llargament presents en els anteriors, tot i que ara la veu es depura, la mirada s'afina i es concentra i el ba-

gatge vital i cultural de Margarit destil·la el que el rigor li exigeix. El pes del passat *pesa* més, perquè ha de fer-ho per pressionar l'ara. Tot plegat sona com una intensa melodia que a poc a poc es desprèn i es pausa, i et va suggerint les coses més tremendes d'una manera cada cop més dolça i més severa, i per tant més autèntica. Els versos, com volia Eliot, treballen a ple rendiment, a plena paraula.

A *Càlcul d'estructures*, la nota final fins ara, la mirada de Joan Margarit és el motlle, les mans que donen forma al que ens vol, i es vol, transmetre. La seva poesia és, en aquest sentit, molt cinematogràfica, perquè cada poema és evocació d'alguna escena viscuda, en la realitat i en el desig, en el present i en el passat, per esclatar en els últims versos en alguna reflexió, en alguna imatge, en algun mot, que ja per sempre ens acompanyen, perquè té aquest poeta la rara capacitat (digueu-ne talent, si ho preferiu) d'usar l'eina justa en cada treball que escomet, sobretot a l'hora d'esbudellar-nos, que és el que més li agrada practicar als contrallums dels seus poemes.

Una mirada als altres que és, ja ho dèiem, una mirada al jo, que es desdobra: quan escampa la seva sentimentalitat, el batec d'un cor desbocat, diu que «som formes d'un desordre més profund», i el subjecte es converteix en el símbol d'una caòtica interioritat; mentre que quan escampa la raó, com a l'epíleg del llibre, diu que «la poesia serveix per introduir en la soledat de les persones algun canvi que proporcioni un major ordre interior enfront del desordre de la vida». La poesia serveix, doncs, com a baula entre els dos mons, i és una comprensió, i per tant, un alleujament que alleujant-te et revolta.

Perquè, quina és, si no, la condició mateixa de l'art? Als poemes de Joan Margarit, el temps i la mirada sobre l'ordre del temps s'arrapen sovint al que l'art té de viu en nosaltres, com quan llegim Cernuda, Neruda, Homer o Verne, que serveixen perquè s'aixequen de les pàgines que van escriure per ficar-se entre els plecs del que anem vivint. Hem de pensar que, com ens recorda Steiner, el món dels clàssics grecs i llatins, el món dels clàssics gairebé fins a l'arribada de la Il·lustració (que va ser un romanticisme tímid i de dretes), era fet d'herois i epopeies i déus que marcaven uns valors, unes fronteres i una projecció dels individus que al seu torn veien farcida la seva

identitat en el col·lectiu. Quan l'home, amb l'arribada de la modernitat i la revolució industrial i la mort de Déu, va voler conquerir els palaus divins i ordenar el seu propi món, va trobar, paradoxalment, el caos. I tot aquest caos, com el caos que Margarit mira de combatre amb la seva perfecta arquitectura, també és el nostre. Aquesta és l'aposta d'un escriptor que es plau de moure's en les dimensions que ens van deixar descrites els clàssics.

TXEMA MARTÍNEZ